

Necrològica

Niklas Luhmann

Carlota Solé
Josep Pont

Niklas Luhmann morí el dia 6 de novembre de 1998. Nascut a Lüneburg (Alemanya) l'any 1927, va estudiar Dret a la Universitat de Freiburg (1946) i, més endavant, féu estudis de Ciències de l'Administració i Sociologia a la Universitat nord-americana de Harvard. Fou alumne de Talcott Parsons, que l'influencià molt i provocà en Luhmann una molt fructífera reacció intel·lectual que el dugué a la construcció d'un nou paradigma teòric. A part d'uns quants anys treballant com a funcionari públic, fou professor universitari a Dortmund (1966), Münster (1967) i Bielefeld des de 1968 fins a la seva jubilació, poc abans de la seva mort. Durant la seva vida va participar activament en nombrosos debats teòrics que li varen crear defensors i detractors.

La seva producció científica és extensa. Algunes de les seves obres més conegudes al nostre país són: *Ilustración sociológica y otros ensayos*, Buenos Aires, Sur (1973); *Sistema jurídico y dogmática jurídica*, Madrid, CEC (1983); *Sistemas sociales*, Madrid, Alianza (1991); *El amor como pasión*, Barcelona, Península (1985); *Teoría de la sociedad*, Guadalajara, México, U. Iberoamericana (1993); *Poder*, Barcelona, Anthropos (1995); *Confianza*, Barcelona, Anthropos (1996); *Observaciones de la modernidad*, Barcelona, Anthropos (1997); *Complejidad y modernidad. De la unidad a la diferencia*, Madrid, Trotta (1998).

Dues han estat, com a mínim, les aportacions de Luhmann a la reflexió i a la disciplina sociològiques. La primera és la teoria de sistemes que ell desenvolupa àmpliament i que aplica a diverses disciplines, com la sociologia, la pedagogia o el dret. En contrast amb les idees predecessors parsonianes, els sistemes per Luhmann són autoreferents i es fonamenten en l'autopoiesi. La idea d'autoreferència es desenvolupa a la dècada de 1970. Es considera que els sistemes (qualsevol objecte, element, organisme, etc.) poden ésser analitzats des del punt de vista de la seva organització interna, d'acord amb la disposició de les parts components i de la seva interacció amb l'ambient, han de ser capaços de referir-se a si mateixos de forma múltiple i de diferenciar aquestes referències de les que estableixen amb el seu medi o ambient. Aquesta diferenciació orienta el sistema en les seves accions. L'autopoiesi és la capacitat d'autoproducció, és a dir, la capacitat de conformar els elements del sistema que constitueixen la seva unitat última. Els sistemes consisteixen en grups

d'unitats funcionals que, a partir i a través de la seva capacitat d'autoreferència i autoproducció, es reproduïxen contínuament i estableixen relacions amb el medi o amb l'ambient (Luhmann, 1991).

Una altra aportació significativa de Luhmann ha estat la seva contribució al debat actual sobre la modernització i el canvi en les economies globals i en les societats informacionals actuals. Per Luhmann, les teories de la modernització «sembla que confien en la capacitat de realització dels sistemes funcionals, és a dir, esperen que puguin realitzar-se de forma universal, en relativament poc temps i a la vegada: el desenvolupament econòmic, la democratització política, la positivització i la implantació del dret i la intensificació de la investigació científica. Amb això es pressuposa tàcticament que si els sistemes funcionals poguessin encaminar-se només cap a la modernització —els principis de la qual són economia de mercat, democràcia, alfabetització— es recolzarien mútuament i podrien impulsar la modernització» (Luhmann, 1998: 181). Luhmann és crític envers aquesta possibilitat, ja que tant els fets ecològics com els demogràfics es manifesten com a obstaculitzador d'assolir plenament els objectius de la modernització.

L'aportació de Luhmann a la més recent discussió sobre la modernització reflexiva i la societat del risc (Beck, 1986; Beck, Giddens, Lash, 1994) és fonamental en distingir *risc* de *perill*. La distinció pressuposa l'existència d'incertesa en relació un futur dany. El dany eventual es considera conseqüència de la decisió i per això es pot parlar del *risc* de la decisió, *perill* es refereix a un dany hipotètic, provocat des de l'exterior, i s'atribueix a l'entorn (Luhmann, 1991: 31). La doble distinció entre risc-seguretat i risc-perill és característic del complex conjunt de fets i circumstàncies propi de les societats modernes. En aquestes societats, la reflexió sobre la contingència dels estats de coses que impliquen riscos s'estén al conjunt dels seus membres. Segons Luhmann, la modernització reflexiva implica prendre decisions sobre possibles cursos d'acció i conducta que impliquen indefectiblement un risc. El risc no es pot controlar malgrat el coneixement i les possibilitats de recerca, de saber, de càlcul més grans. Es coneixen els límits del futur, però saber i no saber es relacionen dialècticament. Com més es calcula racionalment, més aspectes desconeguts o del no saber apareixen sobre el futur, amb la consegüent indeterminació del risc i del seu control (Luhmann, 1991: 31).

El pensament de Luhmann ens duu a la reflexió crítica sobre les societats anomenades *avançades*. Certament, malgrat que molts dels continguts del procés de canvi social que la literatura sociològica ha definit des de la dècada de 1960 com a modernització, siguin presents en àrees concretes del món, la dimensió planetària que assoleix aquests processos per la seva vinculació actual amb la globalització de l'economia, pot enfortir les diferències i les distàncies entre les societats occidentals i no occidentals, en termes de desenvolupament econòmic, organització democràtica, control ecològic i demogràfic, protecció i promoció de col·lectius socials marginats o exclosos (dones, immigrants, més grans de quaranta-cinc anys, etc.). D'altra banda, la reflexió sobre el risc obre les portes a la conscienciació sobre les conseqüències de la modernització i duu

al replantejament de premisses i raonaments fortament arrelats en la racionalitat científica vigent en les societats occidentals.

Bibliografia

BECK, U.; GIDDENS, A.; LASH, S. (1994). *Reflexive Modernizations*. Londres: Sage.

LUHMANN, N. (1991). *Soziologie des Risikos*. Berlín: Springer.

— 1998). *Complejidad y modernidad. De la unidad a la diferencia*, Madrid: Trotta.